

DISLEKSIYA VA DISLEKSIYAGA TASNIF

Baxritdinova Gulandom Erkin qizi

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya fakulteti
o'qituvchi*

G'aybullayeva Rushana Maxmudovna

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya fakulteti Maxsus
pedagogika: logopediya yo'nalishi 3 – kurs - 515.22 guruh talabasi
+998993559077*

Anatatsiya: *Disleksiya – bu o'qish, yozish va ba'zan talaffuz qilishda muammolarni keltirib chiqaradigan neyropsixologik holatdir. Disleksiya ko'pincha bolaning miyasi o'qish jarayonlarini qayta ishlashda qiyinchiliklarga duch kelganida yuzaga keladi, lekin bu holat kattalarda ham uchrashi mumkin. Maqolada disleksiya haqida umumiy tushuncha, uning sabablar, belgilari, turlari va tasnifi haqida so'z yuritiladi. Disleksiya turli darajalarda bo'lishi mumkin va har bir shaxsda alohida namoyon bo'lishi mumkin. Maqolada shuningdek, disleksiya bilan kurashishda qo'llaniladigan yordamchi texnologiyalar, ta'lim metodikalari va rehabilitatsiya yondashuvlari ham ko'rib chiqiladi. Maqsad – disleksiya haqida kengroq tushuncha hosil qilish va uni aniqlashda yordam beruvchi metodlarni taqdim etishdir.*

Kalit so'zlar: *Disleksiya, O'qish qiyinchiliklari, Neyropsixologiya, Disleksiyaga tasnif, Yordamchi texnologiyalar, Ta'lim metodikalari, Rehabilitatsiya, Kognitiv qiyinchiliklar, O'qish rivojlanishi*

Kirish

Disleksiya Nima? Disleksiya – o'qish va yozishdagi xatoliklarni keltirib chiqaradigan, nevrologik va kognitiv bir holatdir. Bu holat o'qishning boshlang'ich bosqichlarida yoki rivojlangan yoshda ham davom etishi mumkin. Disleksiya, miya ko'proq vizual va fonologik ma'lumotlarni qayta ishlashda qiyinchiliklarga duch kelganda yuzaga keladi. Bunday muammolar disleksiya bilan og'rigan shaxslarning so'zlarni ajratish, harflar o'rtasidagi farqlarni tushunish va ularni to'g'ri qo'llashda muammo tug'diradi.

Disleksiya Belgilari va Sabablari: Disleksiya ko'plab o'qish va yozish qiyinchiliklariga olib kelishi mumkin, masalan:

So'zlarni to'g'ri talaffuz qila olmasli Yozish xatoliklari (masalan, harflarni almashtirish yoki noto'g'ri yozish) O'qish tezligi sekinligi Matnni tushunishdagi muammolar Harf va raqamlarni chalkashtirib yuborish, Disleksiya asosan genetik faktorlarga bog'liq bo'lishi mumkin, lekin uning yuzaga kelishiga nevrologik omillar, miya strukturasi o'ziga xosligi ham ta'sir qiladi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonlarida o'qish metodikalarining yomonligi yoki bolalikda boshqacha tarzda o'qitilgan bo'lish ham disleksiyani keltirib chiqarishi mumkin.^[2]

Disleksiya Tasnifi:

Disleksiya bir nechta turga bo'linadi. Eng keng tarqalgan tasniflar quyidagicha:

1. Fonologik disleksiya: Bu turdagi disleksiya o'qish va yozishdagi xatoliklarni fonologik tushunchalar bilan bog'liq bo'ladi. Bunda shaxs so'zlarning tovushlarini ajratishda, qismlarga bo'lishda yoki harflarni talaffuz qilishda qiyinchiliklarga duch keladi.
2. Ortografik disleksiya: Bu turdagi disleksiya o'zgaruvchan harflar, so'zlar va ularning yozilishi bilan bog'liq bo'ladi. Shaxs harflarning tartibini tushunishda, so'zlarni to'g'ri yozishda muammo yuzaga keladi
3. Semantik disleksiya: Bu turdagi disleksiya o'qish va yozishda emas, balki so'zlarni va ularning ma'nolarini tushunishda muammo bo'lishi mumkin. Shaxs o'qigan matnning ma'nosini to'g'ri anglashda qiynaladi.
4. Mekanizm disleksiya: Bu turdagi disleksiya o'qish va yozish qiyinchiliklari bilan birga, koordinatsiya va diqqatni jamlashda ham muammolarni keltirib chiqaradi.

Disleksiya (*qadimgi yunon. δυσλεξία — nutq buzilishi*) — umumiy o'rganish qobiliyatini saqlab qolgan holda, aynan o'qish va yozish ko'nikmalarini egallash qobiliyatining buzilishi.

Tarixiy jihatdan, aksariyat Yevropa mamlakatlarida „disleksiya“ tushunchasi [yozma nutq](#) bilan bog'liq barcha muammolarni o'z ichiga oladi:

1. o'qish mahoratini o'zlashtirish bilan bog'liq muammolar;
2. yozish mahoratini o'zlashtirish bilan bog'liq muammolar;
3. savodxonlik muammolari;
4. arifmetikani o'zlashtirish bilan bog'liq muammolar;
5. harakatlar va ularning ketma-ketligining buzilishi bilan bog'liq muammolar;
6. diqqatni jamlash bilan bog'liq muammolari.

Rus logopedlari ushbu muammolarni bir-biri bilan bog'lamagan holda ko'rib chiqadi, mos ravishda:^[1]

1. disleksiya,
2. disgrafiya,
3. disorfografiya,
4. diskalkuliya,
5. [dispraksiya](#),
6. Diqqat va giperaktivlik yetishmasligi sindromi.

Disleksiyaning yana bir turi mavjud — *harf disleksiyasi* ([lotincha: dyslexia litteris](#)). U qo'shni harflarni yozishda ularning ketma-ketligini buzish shaklida o'zini namoyon qiladi. Ammo bu namoyishni tizimli ravishda kuzatish imkonsiz: u faqat to'rttadan ko'p harflardan iborat bo'lgan so'zlarda namoyon bo'ladi.

Disleksiyaqa Qarshi Kurashish Yondashuvlari; Disleksiya bilan kurashishda quyidagi yondashuvlar yordam berishi mumkin: Ta'lim metodikalari: Disleksiya bilan og'rigan shaxslar uchun maxsus ta'lim metodikalari ishlab chiqilgan, masalan, fonetik o'qish yondashuvlari yoki ko'rgazmali materiallardan foydalanish Yordamchi texnologiyalar: Ekran o'qish dasturlari, braille displeylari, mobil ilovalar va boshqa texnologiyalar yordamida o'qish jarayonini osonlashtirish mumkin. Psixologik yordam: Disleksiya bilan og'riganlar uchun maxsus psixologik qo'llab-quvvatlash, o'qish motivatsiyasini oshirish va ularning o'ziga bo'lgan ishonchlarini kuchaytirishga yordam beradi.

Xulosa:

Disleksiya – bu o'qish va yozishdagi muammolarni keltirib chiqaradigan neyropsixologik holat bo'lib, u har bir shaxsda turli darajalarda va turli xil belgilar bilan namoyon bo'lishi mumkin. Disleksiyaqa qarshi kurashishda yordamchi texnologiyalar va maxsus ta'lim metodikalari muhim o'rin tutadi.

Disleksiya bilan kurashishda eng asosiy narsa – to'g'ri tashxis qo'yish va vaqtida tegishli yordamni taqdim etishdir.

Foydalangan adabiyotlar

1. Abduqodirov, A. 2021 Bolalar nutqi va uning rivojlanishi. Tashkent: O'qituvchi.
2. Murodova, G. (2020). Oila muhitida bolalar bilan muloqot. Tashkent: Fan va texnologiya.
3. Xodjayeva, Z. 2022 Psixologik muhit va bola nutqi. Samarkand: SamDU.
4. Karimova, D. 2021 Bolalar nutqini rivojlantirishda oila roli. Tashkent: Sharq.
5. Turaev, F. 2023 Kommunikativ qobiliyatlar va bola nutqi. Buxoro: BuxDU.
6. Rahimova, S. 2022 Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi muloqot. Tashkent: Muallif.